

ANDIRIN'DA YAYLACILIĞIN TARİHSEL SÜRECİ, YAYLACILIĞIN İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ KONUSUNDA GÖRÜŞLER

Giriş: Fiziki coğrafya açısından değerlendirdiğimizde Andırın coğrafi konum olarak, Doğu Akdeniz Bölgesi'nin kuzey doğusunda yer almaktadır. Kuzeyinde Göksun, Doğusunda Kahramanmaraş ili, güneydoğusunda Türkoğlu, güneyinde Bahçe ve Düziçi, güneybatısında Kadirli, batısında Feke ve kuzey batısında Saimbeyli ilçeleri bulunmaktadır. İlçe yüzölçümünün 970 kilometrelik kısmı dağlık ve arızalı araziden, geriye kalan 208 kilometrelik kısmı ise ovalık ve düzlük kesimden oluşur.

Vadiler, derelerin akış yönüne bağlı olarak genellikle kuzey-güney doğrultusundadır. Aslantaş Barajı'nın olduğu yerde Ceyhan Nehri'ne karışan dere ve çaylar, bu vadiler içerisinden akarlar. En uzun vadi Çokak Mahallesi yakınlarından başlayıp Aslantaş Baraj Gölü sularına kadar uzanan "Kesiş Suyu" Vadisi'dir. Çuhadarlı Mahallesi'nin kuzeyinden başlayıp, Tokmaklı Ovası'ndan Aslantaş Baraj Gölü sularına kavuşan ve halk arasında Gocası olarak da adlandırılan Andırın Çayı Vadisi ikinci vadi olarak sayılabilir. Vadilerin yamaçları çok dik olup daha ziyade kanyon tipi vadilere benzemektedir. İlçenin ortalama rakımı 1.100 metredir. Andırın ilçesinin ortalama rakımı Anadolu'nun ortalama rakımından 50 metre daha yüksektir. İlçenin deniz seviyesinden yüksekliği 150 metre (Aslantaş Barajı'nın kod seviyesi) olan yerleri olmakla birlikte, en yüksek noktası olan Akçadağ üzerindeki Boncuk Tepesi'nin rakımı 2.249 metredir.

Beşeri coğrafya açısından değerlendirdiğimizde; Özellikle kış aylarında yaşlı nüfus oranı daha fazla olduğu için Andırın ilçesinde sosyal yaşam, çok canlı değildir. Yaz aylarında ise Çukurova ve Torosların en güzel yaylalarına sahip olduğu için ilçe toplam nüfusunun 3 - 4 katına kadar çıkmaktadır. Yaylacılık doğal olarak ilçenin hem sosyal hem de ekonomik yapısını etkilemektedir. Kışla Bahçesinde veyahut piknik ve mesire alanlarında dostlarla oturup çay içmek, çay ocaklarında koyu muhabbetlere girmek, mesire yerlerine pikniğe gitmek, komşularla birlikte kısa ve uzun mesafeli yürüyüşlere çıkmak, sayfiye mekanlarında sezonluk olarak faaliyet gösteren rekreasyon alanlarında hoşça vakit geçirmek, göze çarpan sosyal aktivitelerden bazılarıdır. Özetle Andırın, yaz ayları boyunca insanların aşırı nemden, sıcağın ve iş yoğunluğundan kaçarak geldiği şirin bir ilçedir.

Anadolu'da tarihin bilinen ilk döneminden beri konar-göçer yaşam şekli her zaman var olmuştur. Yaylacılık kavramı, coğrafi faktörlerin ışığı altında incelendiğinde, Anadolu'nun birçok sosyal, beşeri ve doğal şartları içerisinde barındıran bölgelere ve bu bölgelerin ortaya çıkardığı ekonomik, sosyokültürel farklılıklara sahip olan alt bölgelere ayrıldığını görmek mümkündür. Bu farklılıkların ortaya çıkmasında başrolü hiç şüphe yok ki iklim oynamaktadır. İklimsel özellikler, Anadolu'da göçebe halinde yapılan hayvancılığın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesinden itibaren 1865 yılına kadar olan süreçte

Çukurova’da yaşayan cemaatlerin Andırın’dan Binboğa dağlarına kadar olan alanda hayvancılık faaliyetlerinde bulunduklarını görmekteyiz. 1865-1866 yılları arasında Cevdet Paşa ve Derviş Paşa komutasında icra edilen tedip ve iskân harekâtı sonrasında, Çukurova’da kışlayan konar-göçer cemaatlerin hayvan sürüleriyle Çukurova – Toroslar hattında yaptıkları konar-göçer hayat anlayışı büyük oranda sona ermiştir.

Osmanlı’nın 1526 tarihli tapu tahriri ve 1530 tarihli muhasebe defterlerindeki kayıtları incelendiğinde; Kadirli (O zamanki adıyla Kars Zülkadriye) ilçesinde yaşayan toplam nefer nüfusunun (9243 nefer) yaklaşık olarak % 90’ı konar-göçer cemaatlerden meydana geldiği tespit edilmiştir.

Osmanlı’nın 1563 tarihli tapu tahrir defterlerindeki kayıtları incelendiğinde; Binboğa dağları üzerindeki çok sayıdaki yaylaya Kadirli (O zamanki adıyla Kars Zülkadriye) yörükleri çıkmaktadır.

1854-1857 yılları arasında yapılan Kırım Harbi sonrasında devlet otoritesinin çok sarsıldığı bölgelerden birisi olan Çukurova ve Toroslarda 1865 yılında Cevdet Paşa ve Derviş Paşa komutasında yapılan tedip ve iskân harekâtı ile göçebeler yerleşik hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bir yıllık mücadele sonunda konar-göçer topluluklar tamamen toprağa bağlanmışlardır.

Toprağa yerleşme sürecinden sonra bölgede idari yapılanmalar tamamlanmış ve 1866 yılında daha önce nahiye statüsünde bulunan Andırın, Zeytin, Haçın (Saimbeyli) gibi yerler ilçe statüsüne kazandırılmış ve buralarda ilçe teşkilatları süratle tamamlanmıştır. Türkoğlu da aynı yılda “Eloğlu” adıyla ilçe olmuştur. Bu idari yapılanma durumu, eski dağ göçebeliğini ortadan kaldırmış ve yarı göçebeliğe dayalı yaylacılık faaliyetini ortaya çıkarmıştır.

Tedip ve iskân harekâtı sonucunda Çukurova bölgesine yerleştirilmiş olan eski konar-göçer aşiret mensupları ile Andırın’dan Çukurova bölgesine çeşitli nedenlerle göç etmiş olanların büyük bir kısmı eski konalga yerlerine yaylamak amacıyla yaz mevsiminin ilk günlerinden itibaren taşınmaya başlamışlardır. Andırın’da bulunan yaylalara gidişe, aslen Andırınlı olmayan diğer şehirli nüfusun da eklenmesiyle yayla yerleşim yerleri ortaya çıkmıştır.

Neden Yayla ve Yaylacılık: Eskiden bir yaşam biçimi olan konar-göçer hayatın yaylacılığa dönüşmesine neden olan hususlara baktığımızda; “büyük şehirlerin ve yerleşim yerlerinin beton yığını haline dönmüş ve gürültülü ortamının yanı sıra teknolojinin neden olduğu ruhsal yorgunluklar ve buna bağlı olarak dinlenme ihtiyacının ortaya çıkması, şehir merkezlerinde yaşayan insanların işlerinden arta kalan zamanlarının eskiye nazaran daha çok olması, eğitim ve gelir seviyelerinin artması, özellikle ulaşım yollarının ve araçlarının artması ve gelişmesi, insanların doğal köy ortamlarını özlemeleri ve sılayı rahim anlayışının sürmesini görmekteyiz.

İnsanları yaylacılığa yönelten en önemli etken hiç şüphesiz ki yaz mevsiminin başlamasıyla birlikte insan sağlığını olumsuz yönde etkileyen yüksek nem oranı ve yöre insanı

tarafından sarı ısıcak olarak da tabir edilen yüksek dereceli sıcaklardır. Bu sıcak ve yüksek nem içeren havalar çoğu zaman kalp ve tansiyon hastalarında ölümcül vakalara bile yol açmaktadır. Yüksek nem oranı ve sıcak havalar insanların vücutlarında halsizlik, sinirlilik, dolaşım ve solunum sistemi rahatsızlıkları, güneş çarpması gibi rahatsızlıklara yol açmakta ve bunun neticesi olarak da insanların iklim yönünden rahat edecekleri yerlere doğru göç etmelerine neden olmaktadır.

Yüksek sıcaklık ve yüksek nem oranları yaz mevsiminde Çukurova'daki yerleşim yerlerini yaylalara göçmeye sevk edici hale gelirken, Andırın ve çevresi ise Çukurova insanını sayıları elliye yaklaşan yaylalara doğru çekici hale getirmektedir.

Andırın Yaylalarının Özellikleri ve Andırın'da Yaylacılık: Andırın ve çevresi, çevre ve doğal özellikleri ve güzellikleri bakımından oldukça zengin bir bölgedir. Yeşil Andırın unvanını fazlasıyla hak eden bir özelliğe sahiptir. Gerek flora ve fauna bakımından ve gerekse de coğrafi ve tarihi eserleri ile önemli bir zenginliğe sahiptir. Sayıları 70'e dayanan kaleleri ve 100'ün üzerindeki arkeolojik yerleşim alanları Andırın'ı cazip hâle getiren önemli bir özelliğidir. Andırın ilçesinin yaklaşık olarak % 70'ini ormanlık ve fundalık alanlar oluşturmaktadır. Yaylalık olarak seçilen yerlere göz attığımızda su kaynağı olan yerler ön plana çıkmaktadır. Andırın'da adı ön plana çıkan yaylalar alfabetik sıralamaya göre şöyledir;

1. Akçadağ Yaylası
2. Akgedik Yaylası
3. Akifiye Yaylası
4. Altınboğa Yaylası
5. Azgıt Yaylası
6. Balk Yaylası
7. Beyoluğu Yaylası
8. Capıl Yaylası
9. Çelten Yaylası
10. Çığsar Yaylası
11. Çokak Yaylası
12. Dokurcun Yaylası
13. Elmadağ Yaylası
14. Ergöçen Yaylası
15. Hayvacık Yaylası
16. Eynallı Yaylası
17. Geben Yaylası
18. Gökgedik Yaylası
19. Göz Yaylası
20. Halbur Yaylası
21. Herefe (Herfi) Yaylası

22. Kabaca Yaylası
23. Kaleboynu Yaylası
24. Kargaçayırı Yaylası
25. Kesik Yaylası
26. Kırksu Yaylası
27. Kızıloluk Yaylası
28. Kurucaova Yaylası
29. Kümbetir Yaylası
30. Mazgaç Yaylası
31. Meryemçil Yaylası
32. Nedir Yaylası
33. Orhaniye Yaylası
34. Osmancık Yaylası
35. Rıfatiye Yaylası
36. Savrüngözü Yaylası
37. Seğ Beli Yaylası
38. Soğucak Yaylası
39. Tekederesi Yaylası
40. Tuvaras Yaylası
41. Yanıkdeğirmen Yaylası
42. Yeşiltepe Yaylası

Andırın ilçe sınırlarında tarih ve kültür varlıkları ile ilgili olarak yaptığım arazi incelemelerim sırasında yaylacılık faaliyetlerine sahne olan 42 adet yer tespit ettim. Bu yayla yerleşim yerlerinin büyük çoğunluğu mahalle merkezlerinin dışında mezraların yakınındadır. Andırın ilçe sınırları içerisindeki yayla evlerinin sayısının takriben 5.000 civarında olduğunu tahmin etmekteyim. En fazla yayla evinin bulunduğu yerlerin başında takriben 1500 konut ile Akifiye Yaylası gelmektedir. Sayıları 1000'in üzerinde olan yaylacı çadırının olduğunu tahmin etmekteyim. Yurdumuzun diğer yerlerinde yaşayan ve okulların tatil edilmesiyle birlikte atadede yurtlarına gelen aile sayısının yaklaşık 5.000 civarında olduğunu tahmin etmekteyim. Yaylacı nüfusunun ilçe genelinde yaklaşık 55.000 – 60.000 kişi civarında olması kuvvetle muhtemeldir. Bu rakama Andırın ilçe merkezinde yaşayan yazlıkçılar dahil değildir.

Yaylalara göç etme genelde okulların yaz tatiline girdiği haziran ayının başından itibaren olmakta ve yaylama süreci okulların açıldığı Eylül ayı ortalarına kadar devam etmektedir.

Yaylacılık, Andırın ilçesi için çok önemli bir gelir kaynağı olmasının yanında bir takım hayati sorunlarla da yüz yüze gelmesine sebep olmaktadır. Bu tehditlere baktığımızda; Aşırı kalabalığın çevre ve doğal kaynaklar üzerinde yarattığı tehdit, ormanlık alanların tahrip edilmeye karşı karşıya gelmesi, yapılan yolların ve artan ulaşım olanaklarının yarattığı tahribat, özellikle ilçe merkezi için araç parkı sorunu, nadir kaynaklar için artan rekabet ortamı, tarihi ve kültürel değerler için ortaya çıkan tehditler ilk akla gelenlerdir. Üç iklimin

kesişme noktasında bulunmasından dolayı, Andırın yaylalarında doğal ortamlarda yetişen ve sağlık amaçlı kullanılan birçok tıbbi bitki bulunmaktadır. Bu bitkilerin yaylacılar tarafından bilinçsiz bir şekilde toplandıkları, çoğu zaman köklerinden sökülerek toplanmaları nedeniyle ekosistemin en değerli ve endemik elemanlarının yok olmasına yol açıldığı görülmektedir.

Bu tehditlerin asgariye indirilebilmesi için yaylalarda mesken inşası için büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine edilerek mülkiyet problemine çözümler getirilmelidir.

Yaylalık alanlarda özel mülkiyet, orman ve hazine arazilerinin kadastro su tamamlanmamışsa süratle tamamlanmalı, ihtiyaç duyulan arsalar bir plan dâhilinde büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine edilerek üretilmelidir. Bunlar yapılmadığı takdirde orman ve milli emlak müdürlüğüne bağlı hazine arazilerinde kaçak yapılaşmanın görülmesi kaçınılmazdır.

Sayıları 1.000'den fazla olan çadır türü yerleşmeler için uygun alanlar tespit edilmeli, kurulan çadırlar mekânsal kullanım ve şekil kriterlerine uymalı ve buralara büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine edilerek elektrik, su, güvenlik vd. kamu hizmetleri sunulmalıdır.

Yaylalarda konut sahibi olanların zaman içerisinde tarımsal faaliyetlere, özellikle meyvecilik yapmaya yöneldikleri gözlemlenmektedir. Tarımsal faaliyetlerin yapılması büyük ölçüde su kaynaklarının kullanımına yol açmaktadır. Çoğu yerde sondajlar yapılarak ve kuyular açılarak yeraltı su kaynaklarının (taban sularının) tüketildiği görülmektedir.

Andırın İlçesi'nde Yaylacılık Sorunları ve Çözüm Önerileri

Andırın İlçesi'nde yaylacılık faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilir olması, yaylacılık faaliyetlerinin büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine edilerek planlı bir şekilde geliştirilmesine bağlıdır. Bu amaçla yayla alanlarının mevcut potansiyelleri tespit edilmeli, bölgenin potansiyel kaynaklarını zorlayacak mesken vb. oluşumlara izin verilmemelidir.

Yörede üretilen ürünler ile yaylacıları buluşturmak için pazarlama imkânları incelenmeli ve bu yönde büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine yapılarak semt pazarlarına benzer ama kalıcı mekanlar oluşturularak düzenlemeler yapılmalıdır.

Yayla alanlarında insanların hoşça vakit geçirecekleri yerler olarak maalesef kahvehanelerden başka bir yapıya rastlamak mümkün değildir. Dinlence amaçlı etkinlikler ve mekanların sayısı ve türleri artırılmalıdır. Bu amaca yönelik olarak bisiklet turları, alpinizm ve trekking, doğa yürüyüşleri ve çeşitli festivaller düzenlenebilir.

Andırın ve yaylalarında, yaylacılar tarafından dağ ekosistemi üzerinde yapılan yıkıcı tahribata işletme sorunlarının da ilave olmasıyla ekolojik yapıyı daha fazla tehdit eder hâle gelmektedir.

Andırın ve çevresindeki yayla alanlarının sürdürülebilir olarak kullanımı, büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine yapılarak bütüncül yönetim anlayışını dikkate alan sürdürülebilir yönetim planları ile mümkün kılınabilir. Bu amaçla yöresel bitki örtüsünü ve yaban hayatını koruyan yayla yerleşmelerinin alt yapı yatırımlarının büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine yapılarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Andırın yaylalarını kullanan herkese çevre ve doğanın korunmasının önemini anlatan, bu amaçla neler yapılması gerektiğini anlatan kitapçık yahut broşürlerin bastırılarak insanlara ulaştırılması, Cuma hutbelerinde sık sık konunun gündeme getirilmesi, buraları kullanan insanlara doğanın ve geleneksel sosyokültürel çevrenin korunmasına yönelik uygulamalı eğitim verilmesi olmazsa olmazlar arasındadır.

Ayrıca yayla yerleşmelerinin olumsuz etkisini en alt düzeye indirilmesi için, büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine yapılarak sosyokültürel ve doğal çevreye yönelik uzun vadeli takip ve değerlendirme program, plan ve projelerin desteklenmesi gerekmektedir.

Yukarıda maddeler halinde sıralanan hususlar yapılmadığı takdirde Andırın'ın doğal özellikleri ve güzellikleri bozulacak, Andırın yaylaları plansız ve sorunlu yerleşim alanlarına dönüşecektir.

Büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca mevcut yaylaların altyapı problemleri koordine edilerek acilen çözülmeli ve sayfiye yerlerinin yol açtığı çevre kirliliğini önlemek için temizlik sistemi kurulmalıdır.

Andırın yaylacılığının geliştirilmesinde Andırın'ın en önemli değeri ve potansiyel varlığı insan kaynağıdır. Andırın ilçe sınırları dışında yaşayanların yaz mevsimi süresince Andırın'a geri dönüşünü sağlayacak yerel özendirici tedbirler alınmalıdır.

Andırın'da yaylacılık ve doğa turizmi geliştirilmeli bunun için alt yapı ve tesisler kurulmalıdır. Özellikle yayla döneminde yaşanan otopark sorununa, otopark yaparak çözüm getirilmelidir. Andırın'da otopark sorunu çok ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Otopark sorunu kışla bahçesinin hemen ön kısmında mülkiyeti Andırın Belediye Başkanlığına ait olan 11 dönümlük alana hafriyat yapılarak yeraltı otoparkı yapılabilir. Bu otoparkın üzerine de Kışla Bahçesi'nin silüetini bozmayacak şekilde çok amaçlı bir kültür merkezi inşa edilebilir.

Andırın'ın önemli doğal değerleri olan yaylalar, mesire alanları ve akarsu vadileri mutlaka korunmalıdır. Son zamanlarda hidroelektrik santralleri yatırımları nedeniyle doğal yapının bozulduğu çok net olarak görülmektedir. Meyvecilik ve bahçecilik aşırı nem nedeniyle neredeyse ölü hale gelmiş durumdadır. Bu konuda Sütçü İmam Üniversitesi'nce araştırma ve inceleme yapılmalı ve uzun vadeli tedbirler alınması için bilimsel veriler ortaya konmalıdır. Özellikle Karasu Vadisi'nde doğaya daha fazla zarar vermeden acil düzeltici önlemler alınmalıdır. Hidroelektrik santralleri kurulan dere ve çaylarda doğal yapıyı muhafaza etmek için en azından 1/3 oranında suların buralara bırakılması sağlanmalıdır.

Andırın'a çeşitli bölgelerden turist olarak gelenlerin ilçe ekonomisine katkı yapmaları sağlanmalıdır. Özellikle iç turizmi canlandırabilmek için sosyal medya araçlarından da yararlanarak etkinlikler düzenlenmeli, kadınlara ve gençlere hitap edecek spor alanları, yüzme havuzları gibi çok kapsamlı turizm tesisleri kurulmalıdır.

Andırın'ın tarihsel değeri olan kaleler, ören ve arkeolojik yerleşim alanları ile kültür varlıklarının envanteri acilen çıkarılmalı ve bu yerler süratle sit alanı kapsamına alınmalı ve bunların bir plan dahilinde restorasyonu yapılmalıdır. Sit alanına alınan yerlerin etkin bir şekilde korunabilmesi için mutlaka ağaçlandırılmaları sağlanmalıdır. Böylece hem bölge insanına kazanç kapısı sağlanmış olacak hem de bölgenin tarihi dokusu korunmuş olacaktır.

Andırın'ın kültür, doğa ve insan zenginliğini hem öne çıkaracak hem de sergileyecek etnografya müzesi, tabiat ve canlı orman müzesi oluşturulmalıdır. Bu yer için en önemli bölge Darıovası Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Beylikyurdu Obası'dır.

Andırın'ın yaylacılık alanında geleceğini tehdit eden en önemli sorunların başında doğanın dengesiz ve bilinçsiz bir şekilde kullanımı, yaylacılık adıyla plansız yerleşim alanlarının açılması, orman ve su kaynaklarının plansız kullanımı ve buna bağlı olarak da çevrenin tahrip edilmesidir. Söz konusu tehditleri azaltabilmek için büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine edilerek yerleşim, orman, doğal alan, tarım alanlarının birbirinden ayrılması koruma ve kullanma planlarının yapılması gerekmektedir.